

ЦИКЛ «ЕЛЕГІЙ» В. САМІЙЛЕНКА: НА ШЛЯХУ ВІД НАРОДНИЦТВА ДО МОДЕРНІЗМУ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 2 (42).

УДК 811.161.2-143.09Самійленко

DOI: 10.24144/2663-6840/2019.2(42).162–167.

Староста О. Цикл «Елегій» В. Самійленка: на шляху від народництва до модернізму; кількість бібліографічних джерел – 16; мова українська.

Анотація. У статті проаналізовано цикл В. Самійленка «Елегій» в контексті становлення творчої особистості письменника та зародження українського літературного модернізму. Розглянуто особливості засвоєння автором форми класичної елегії та інтерпретації античної культури. Виокремлено мистецьку концепцію, реалізовану в тексті циклу, простежено її вияв у різних ліричних текстах В. Самійленка.

Ключові слова: В. Самійленко, філософська лірика, класична елегія, античність, модернізм, неокласицизм.

Загальновідомо, що провідним чинником розвитку української лірики кінця XIX ст. було оновлення ідейно-естетичної концепції в рамках становлення європейського літературного модернізму. Важливим етапом рецепції нових ідей стала еволюція реалістичної поезії та поява модерних концептів на жанровому рівні, що в різних виявах простежується у творчості Лесі Українки, І. Франка, поетів «Молодої музи» та інших. Цікавим мистецьким явищем цього періоду став цикл В. Самійленка «Елегій» (1887–1889), що яскраво відображає висхідний рух творчого потенціалу автора, чий внесок в окреслений літературний процес, на наш погляд, досі не оцінений належним чином.

Твори В. Самійленка (1864–1925) з часу його входження в українську літературу отримали наукову оцінку в працях І. Франка, М. Богдановича, С. Єфремова, М. Зерова, М. Рильського, О. Бабишкіна, В. Іванисенка, М. Бондаря та інших. Найбільш ґрунтовними дослідженнями його творчості в літературознавстві стали дисертаційні роботи М. Чернопиского «Формування творчої індивідуальності Володимира Самійленка в суспільних і літературних зв'язках» (1970) та М. Мартинюка «Своєрідність художнього втілення національної ідеї у творчості В. Самійленка» (2000), у кожній з яких аналіз згаданого нами циклу підпорядкований загальній темі праці й розглянутий у психобіографічному аспекті та крізь призму української національної ментальності відповідно. Особливу значущість у контексті нашої статті має оцінка ліричного доробку В. Самійленка О. Ткаченко в монографії «Українська класична елегія» (2004), де авторка, продемонструвавши зв'язок елегій автора з класичною світовою та українською романтичною традиціями, вказує й на «вплив модерністської поезії» [Ткаченко 2004, с. 197]. Висновки дослідниці й окремі зауваження згаданих вище літературознавців засвідчують важливість подальшого вивчення циклу «Елегій» як у вузькому, генологічному, так і в ширшому, історико-літературному, аспектах, що дозволить належним чином оцінити його мистецьку вартість та певною мірою зміцнити позиції його автора в каноні національної літератури.

Мета статті – проаналізувати цикл В. Самійленка «Елегій» в контексті творчих інтенцій автора та розвитку мистецьких концепцій у літературі кінця XIX ст. Реалізація окресленої мети передбачає виконання таких завдань: 1) проаналізувати поезику циклу «Елегій» в генологічному аспекті; 2) розглянути образну систему поезій циклу та розвиток його ліричного сюжету як проекцію творчих пошуків автора; 3) простежити зв'язок авторських інтенцій у творі з реалізацією творчих ідей у всій філософсько-медитативній ліриці В. Самійленка. Відповідно до мети та завдань дослідження, його **об'єктом** є ліричний цикл В. Самійленка «Елегій», а **предметом** – засоби поезики жанру, авторська інтенція та естетична концепція, реалізовані в тексті. **Актуальність** дослідження зумовлена потребою вивчити творчість В. Самійленка в контексті становлення українського модернізму як частини європейського літературного процесу, залучивши нові здобутки літературознавства. **Новизна** статті полягає в тому, що вона становить перше глибоке дослідження циклу «Елегій» в зазначеному аспекті та містить нові для українського літературознавства висновки щодо окремих творчих рішень автора.

Формування творчої індивідуальності В. Самійленка розпочалося ще в ранньому віці. Позашлюбний син поміщика І. Лисевича та звичайної селянки О. Самійленко, він потрапив під опіку близького друга родини Лисевичів – О. Трохимовського, котрий не лише дав майбутньому письменнику гідну домашню освіту, а й влаштував його на навчання спочатку до школи в Миргороді, а згодом – до Полтавської гімназії. Вже в гімназійні роки виявилися ті грані творчості митця, що згодом сформували його літературний портрет: ліричні вірші, сатира (переважно на вчителів закладу) та переклади. Особливу увагу привертає його спроба перекласти «Іліаду» Гомера – факт, який М. Чернопиский слушно мотивує «високою філологічною культурою» [Чернопиский 1990, с. 14] юного В. Самійленка.

Гімназійні роки, коли, крім перекладів, було написано й перші відомі тексти В. Самійленка (зокрема, вірші «Грішниця» та «Ридання душі»), а також початок навчання в Київському університеті ім. Свя-

того Володимира, можна вважати учнівським періодом у житті поета. Під час перебування останнього в Полтаві його наставником був письменник В. Александров, а після прибуття до Києва – також представники старшого покоління інтелігенції, котрі входили до організації «Стара громада» і, за власним визнанням В. Самійленка, мали неабиякий вплив на нього та інших студентів, що належали до «Хрестоматійного товариства» [Самійленко 1990, с. 517–520]. Однак варто відзначити, що в 1886–1887 рр., які М. Бондар цілком слушно вважає часом входження письменника в українську літературу [Бондар 1989, с. 15], він накреслює у своїх текстах власний, особливий шлях, що, за влучним спостереженням М. Зерова, простягнувся «трохи осторонь уторованого шляху» української поезії, «але, незмінно й безперечно – при тій дорозі, якою йшла до нас справжня культура слова» [Зеров 1990, с. 526].

Це простежується і в еволюції ідейно-тематичного пласту текстів ранньої лірики В. Самійленка: після таких творів, як «Грішниця», «Ридання душі», «Сумна наша пісня...», «Зимовий діалог», «Найдорощча перлина», «Пісня», «Прожиті сили», «Розкажи ти, моя Музо...», написаних у 1884–1886 рр. із яскраво вираженою домінантою народницької естетики й реалістичної поетики, у 1887–1889 рр. з'являються поезії, цикли й поеми, позначені унікальним світобаченням та самобутнім стилем автора: «Елегії», «Дві планети», «Весняні пісні», «Зорі», «Ямби», «Герострат» та інші. Доказом такого раннього самоствердження письменника може слугувати влучне спостереження І. Франка, котрий писав про свого сучасника так: «Він відразу виступає на літературне поле повним майстром форми і слова, з дозрілими, вповні виробленими думками і почуттями» [Франко 1982, с. 200].

На наш погляд, важливим етапом цього становлення стало написання В. Самійленком у 1887–1889 рр. циклу «Елегії», у якому вперше виразно проступає складна діалектика ліричного світу письменника. Цей твір був написаний у період ідейно-тематичного оновлення однойменного жанру, яке передусім пов'язано із творчістю поетів-модерністів, у першу чергу – І. Франка та Лесі Українки. Саме до їхніх творчих пошуків наближається письменник, більшість елегійних текстів якого, зокрема «Ридання душі» (1884), «Сумна наша пісня...» (1885), «Весняна елегія» (1889), «Вечірня пісня» (1896), усе ж варто розглядати в контексті романтичної та реалістичної елегій. О. Ткаченко слушно зауважує, що виокремити чіткий критерій відмінності між ними складно, незважаючи на певну конкретизацію мотивів та образу ліричного героя, посилення ролі художніх деталей в останніх [Ткаченко 2004, с. 197–198]. У зазначених текстах автор виступає послідовником художнього методу, який простежується в елегійній ліриці С. Руданського, Л. Глібова, П. Грабовського, М. Старицького, проте його тексти вирізняються більшим ступенем філософського абстрагування, стриманою ліричною рефлексією.

Серед елегій В. Самійленка однойменний цикл посідає особливе місце. За своїм змістом він нагадує

поетично-філософський трактат, у якому автор без догматизму чи зайвого моралізаторства викладає власні погляди на світ, місце в ньому митця та людини загалом. Такий підхід органічно поставав із творчої натури письменника, що свого часу відзначав І. Франко: «Ніде він не стає на котурни, не вчить, не пророкує, не повчає і не моралізує. Він тільки малює, показує реальні картини живої дійсності або схоплені в дзеркалі своєї душі карикатури, не раз ближчі до дійсності, ніж самі портрети, та й годі» [Франко 1982, с. 201].

Цикл налічує вісім частин, написаних канонічною строфою – елегійним дистихом. Хоча це, безумовно, не було актом абсолютного новаторства в українській літературі, проте з огляду на час написання тексту рішення поєднати античну поетику й злободенну тематику було свіжим явищем, яке свідчить про прогресивну орієнтацію автора на кращі зразки європейської класики. Цей підхід, втілений у багатьох текстах В. Самійленка («Ямби», «Герострат», «Сонети», цикл «Весна» та ін.), схвально відзначив і неокласик М. Рильський: «Прибрані ці поезії звичайно в одяги канонічних зразків, часто античних (елегічні дистихи), – і, мабуть, дивно буде прочитати моїм молодшим сучасникам, що саме форма сонетів, секстин, гекзаметрів і т. ін. була для часів Самійленка – в умовах тодішньої української поезії – революційною, бо ламала все звичне, все «назадницьке» в нашому віршованому слові!» [Рильський 1944, с. 16–17]. І хоча варто погодитися із зауваженням М. Бондаря, що така оцінка дещо гіперболізована [Бондар 1989, с. 30], проте майстерне освоєння письменником складної класичної форми, її дивовижно органічний вигляд у літературному процесі кінця ХІХ ст. все ж дає підстави наголосити на важливості цієї частини роботи В. Самійленка для подальшого розвитку української поезії, зокрема неокласицистичного напрямку.

На наш погляд, цикл «Елегії» можна розділити на 2 умовні блоки: філософсько-гуманістичний та естетичний. До першого відносимо частини I – VI, написані 1887 р., тоді як другий складають VII та VIII частини, якими було доповнено цикл у 1889 р. Значення останніх полягає не лише в тому, що вони вдало довершують увесь твір, а й дозволяють простежити, як формувалася авторська естетична концепція протягом важливого етапу його творчого шляху.

Перша частина побудована у формі умоглядного діалогу двох груп людей: «Як ви щасливими можете бути й веселими завжди, / Бачивши стільки круг вас зовсім нещасних людей?», – / Так до щасливих говорять нещасні, а ті одрікають: / «Право на щастя дає... нам і природа сама» [Самійленко 1990, с. 45]. Автор презентує погляди людей, задоволених життям, згідно з якими контрастність людських долей є лише частиною природного устрою усього живого на планеті: «Так теж і квітка цвіте, коли інші круг неї зав'язали, / Бо хіба винна вона в смерті тих інших квіток?» [Самійленко 1990, с. 45]. Як справжній філософ, В. Самійленко розглядає обидві наведені позиції, визнаючи раціональне і в тій, яку відмовляється прийняти: «Правда, щасливі в

природі і доля, й недоля змішалась, / Люди же самі на землі єсть тільки частка її» [Самійленко 1990, с. 46]. Слідом за цим поет пропонує власний погляд на природу людини, яка відрізняється від представників рослинного й тваринного світу тим, що має душу: «Та пам'ятайте одно, що природа глуха і бездушна, / Чистіт ж душі людей жити для других хочать» [Самійленко 1990, с. 46]. Зауважимо, що в цілому В. Самійленку не притаманне таке розуміння природи, образ якої посідає важливе місце у його ліричному світі («Весна», «Весняні пісні», «Орел», «Вечірня пісня» та інші твори). Тому можна стверджувати, що образ людської душі в цих рядках утілює концепцію гуманності: здатність співчувати чужій долі, бажання допомагати іншим. До того ж, авторський підхід насамперед діяльнісний, адже його власний спосіб очистити сумління передбачає не лише слова, а й вчинки: «Той тільки, хто для нещасних зробив скільки міг і не менше, / Хай веселиться, як зна, хай і танцює й співа» [Самійленко 1990, с. 46].

Цю думку поглиблено в другій частині циклу, де її протиставлено псевдогуманістичним прокламаціям тих, що «хочуть кохати весь світ» [Самійленко 1990, с. 46]. Цього разу авторська позиція проступає більш виразно завдяки використанню іронії: «То-то просторі серця! Там кожному знайдеться місце»; «Кажуть вони, що працюють для цілого світу одразу. / Де ж той народ на землі, котрий з них має користь?» [Самійленко 1990, с. 46]. Як і в попередній частині, письменник висуває власну позицію, яку передає за допомогою алегоричної картини хліборобської праці:

Хай тільки кожен обробить своє невеличке поле –
І зацвіте вся земля цвітом хорошим, рясним.

Кожен працює

нехай хоч для рідного тільки народу, –

І всі народи землі будуть щасливі тоді

[Самійленко 1990, с. 46].

У цих рядках автор не лише підтримує літературну традицію, започатковану Т. Шевченком («... Орю / Свій переліг – убогу ниву! / Та сію слово. Добрі жнива / Колись-то будуть...» [Шевченко 2012, с. 630]) та продовжену в текстах С. Руданського («Гей, бики!») та Б. Грінченка («До праці», «Хлібороб»), а й робить філософське узагальнення: щира праця кожного індивіда становить необхідну ланку не лише національного, а й світового добробуту.

Такий спосіб мислення становить іманентну рису творчості В. Самійленка, автора оригінальної світоглядної концепції Богокосмосу, що передбачала єдність і взаємозалежність усіх матеріальних форм буття. У зв'язку з цим Е. Соловей слушно відзначила, що вміння письменника осмислювати індивідуальні проблеми не лише в національних, а й у глобальних та космічних масштабах, наявність оригінальної художньої моделі світобудови «суттєво збагатили українську ФЛ [філософську лірику – О. С.], вивершивши її в національній традиції тим *антропокосмізмом*, що складає одну із суттєвих ознак жанру у поезії світової» [Соловей 1999, с. 108].

Цей поворот ліричного сюжету циклу продовжено в третій частині, де поет порушує питання людського буття *sub specie aeternalis*: «Нашо створився наш світ, нащо і ми живемо? / Як і від чого все стало, куди наостанку ми дійдем?» [Самійленко 1990, с. 46]. Той факт, що за всю свою історію людство не наблизилося до розгадки цього питання, змушує автора подивитись на цю проблему з позиції агностика: «Боже! Невже чоловік працював цілі тисячі років / Тільки на те, щоб сказати, що він нічого не зна!» [Самійленко 1990, с. 46]. Відзначимо, що питання, порушені в цій частині циклу «Елегій», в різних варіаціях звучить і в інших текстах В. Самійленка («Непевність», «Дві планети», «Думи Буття» та ін.), що свідчить про значущість для його художнього світу онто-гносеологічної проблематики.

Найбільший вияв ліризму в циклі містить його четвертий вірш, який, на відміну від попередніх частин, має заголовок – «Восени». Ліричний герой усвідомлює, що земні клопоти й нерозкриті питання посідають його звідусіль, і тому він звертає свій погляд до неба, шукаючи в ньому розради: «Дай мені очі втопить в чистій безодні твоїй, / Дай мені любе сіяння твого променистого сонця, / Дай мені лагідний світ зірок вечірніх твоїх!» [Самійленко 1990, с. 46]. Однак жадану небесну блакить неможливо побачити за хмарами, в чому герой вбачає несправедливість: «Нащо ти хмури таке, хмури, як наша земля? / Сумно і тут на землі, і нема де спочити душею» [Самійленко 1990, с. 46].

Можемо стверджувати, що у вірші «Восени» настає кульмінація ліричного сюжету, що розвивається в першому виокремленому нами блоці циклу. Якщо з огляду на вияв у тексті «Елегій» В. Самійленка естетики та поетики кращих зразків античної літератури в попередніх частинах можна провести паралель із таким відомим зразком філософії в мистецтві, як поема Лукреція «Про природу речей», то четверта частина циклу через зміну тональності та наративу наближається до пафосу першої книги «Скорбних елегій» Овідія:

Неба та моря боги!

Чи лишилося щось, крім благання?

Згляньтесь на те німічне, хвилями бите судно!

Не поспішайте, молу, приєднатись
до Цезаря гніву:

Часом карає один, інший – зласкавиться бог

[Овідій 1999, с. 174].

Зв'язок із античною поетикою виразно простежується і в п'ятій частині циклу, де порушено проблему митця і народу. Розвиваючи лейтмотив перших трьох частин, письменник проводить паралель між п'яницею, що «заснув серед вулиці, вид утопивши в болото» [Самійленко 1990, с. 47], і бачить приємні сновидіння, із поетом, байдужим до суспільних проблем та труднощів життя загалом: «Чи то не так і поет, оп'янілий від власного щастя, / В самім болоті життя пісню веселу співа?» [Самійленко 1990, с. 47]. Застосування подібного паралелізму з метою розкрити певну мистецьку концепцію властиве відомому трактату Горація «Про поетичне

мистецтво» («Послання до Пісонів»), із яким друга половина циклу В. Самійленка споріднена й на ідейно-тематичному рівні поетики.

У шостій частині «Елегій» автор намагається досягнути роль творчості в усій історії людства, порушуючи актуальну для українського літературного модернізму проблему місця митця в суспільстві. Зокрема, В. Самійленко розглядає ту її частину, що була однією з найбільш значущих у творчості Лесі Українки: неможливість для генія бути зрозумілим пересічним людям. Поет стверджує, що за всю історію мистецтва слова ціла плеяда геніїв зробила все для того, щоб «научити усіх справжніми бути людьми» [Самійленко 1990, с. 47]. Однак більшість людей були не спроможні оцінити такий дар, оскільки слухали «тільки ушима, не серцем, / Мовби ті правди слова сказані не задля їх» [Самійленко 1990, с. 47]. Наслідки такого нехтування високими ідеями й небажання духовно розвиватися письменник втілює в досить непривабливій картині:

То у клопотах мізерних,
то у словах красномовних
Люди топили свій дух, не дивлячись догори,
Мов те створіння,
що глянуть ніколи не може на небо,
Та цілий вік у багні ристється писком своїм
[Самійленко 1990, с. 47].

Завдяки такому протиставленню автор конкретизує значення образу неба, що був центральним у попередній частині циклу «Елегій». Воно символізує вічність творчого духу, велич геніальних думок: «Багна нові настають, риються другі вже там, / А понад ними сіяє те ж саме високе небо / Слів тих великих мужів, що вже потліли давно» [Самійленко 1990, с. 47]. Окреслена проблематика згодом була вивершена в одних із найбільш самобутніх текстах не лише у творчості В. Самійленка, а і в усій українській літературі кінця XIX ст. – «Не вмере поезія» (1891) та «Людськість» (1893).

У п'ятій та шостій частинах «Елегій» автор наблизився до формулювання власної естетичної парадигми. Після цього минуло приблизно 2 роки творчої праці, протягом яких було написано ряд згаданих раніше текстів, що дають змогу сформулювати завершений літературний портрет В. Самійленка-лірика. Також у 1887 – 1889 рр. ним створено ряд блискучих сатиричних текстів та здійснено низку перекладів, що, разом із власне ліричним доробком, засвідчило блискуче засвоєння поетом європейських літературних традицій.

Саме цей тривалий процес, на наш погляд, дав письменникові імпульс підбити поточний підсумок першого плідного етапу незалежної, тобто не учнівської, творчості, сформулювати власне мистецьке кредо, якому він залишився вірним до кінця свого творчого шляху. Його представлено в сьомій частині «Елегій», що має заголовок «Поетові»:

Годі тобі малювати Дніпро, нарікати на долю,
Та про ті очі співать, що ти й не бачив нігде;
Краще л ю д и н у змалюй,
зазирни їй у душу душею,

Радість і смуток її в слові своїм покажи
(розрядка авторська – О. С.)

[Самійленко 1990, с. 47].

У такий спосіб автор, творчість якого присвячена національним та загальнолюдським проблемам, демонструє, з чого насправді починається шлях поетичного освоєння дійсності – із розуміння тонкої матерії людської душі, самотності кожної людської істоти. Це влучно відзначив у творчості свого старшого сучасника білоруський поет і літературний критик М. Богданович, котрий стверджував, що попри стурбованість В. Самійленка долею всього людства «люди не затулили від нього людини. Навпаки, він живе інтересами людської особистості, саме вони становлять для нього мірило цінності соціального устрою, і жодного разу він не піддався спокусі применшити їх значення на користь якогось ідола чи ідеалу» [Богданович 1993, с. 311].

Завдяки появі адресата та посиленню авторської інтенції вірш «Поетові» набуває повчального звучання, що, як було зазначено вище, у цілому нехарактерно для письменника. Проте це згладжується в останній частині циклу «Елегій», де автор, продовжуючи розвиток думки, використовує ті ж прийоми, що і в перших шести частинах. Ця поезія становить розгорнуту ілюстрацію мистецького кредо письменника, здійснену за допомогою яскравого образу з античного світу:

Сфер небесних музика
повинна густо пречудовно, –
Тільки, на лихо, її слухати може не всяк.
Той, хто витає душею
в далеких краях міжпланетних,
Чує величний акорд. Хай же він слуха його!
[Самійленко 1990, с. 47].

Цей образ, що виник на основі вчення Аристотеля про гармонію сфер, або світову музику (трактат «Про небо»), був також майстерно втілений у шостій книзі трактату Цицерона «Про державу» (розділ «Сон Сціпіона»). Космічній гармонії, що може становити для митця лише джерело натхнення, В. Самійленко протиставляє те, на що мають бути покладені його творчі сили: «Ми ж, що живем на планеті, повинні ми слухати вічно / Той дисонанс, що дає цар всіх істот – чоловік» [Самійленко 1990, с. 47]. Звичайно, цю настанову не варто сприймати як «назадницьку», що підтверджують інші тексти письменника, зокрема написана роком пізніше поезія Орел. У ній алегоричний образ птаха, що уособлює митця, сягає небесної сфери, щоб набратися творчої енергії, після чого повертається до свого головного завдання: «І другим створінням земним повідав / Про небо, про сонце, про зорі блискучі» [Самійленко 1990, с. 70]. Подібну думку про призначення митця, поглиблену біблійним мотивом (алюзією на образ пророка Мойсея), втілено й у концептуальній збірці І. Франка «Semper tigo», зокрема в II – IV поезіях циклу «Із книги Кааф»:

Поете, тям: лиш в сфері мрій, привиджень,
Ілюзій і оман твій рай цвіте.
А геній твій – то міць сугестій, зближень.
Пророцький дар у тебе лиш на те,

Щоб іншим край обіцяний вказав ти,
А сам не входив у житло святе

[Франко 1976, с. 165].

Цикл «Елегій» засвідчив високий рівень майстерності автора в освоєнні канонічних жанрових форм та готовність письменника інтерпретувати класичну європейську, зокрема античну, художню спадщину відповідно до естетичних потреб сучасного йому мистецтва. У зв'язку з цим О. Турган слушно відзначила, що представники літературного покоління, до якого належав В. Самійленко, «сприймають її [античність. – О. С.] не як праєвропейську, а тому приречену на загибель разом із шпенглерівським «занепадом Європи», із загибеллю європейської цивілізації, а саме як одну з основ загальнолюдської культури, як безсмертну» [Турган 2013, с. 80]. Важливість цього пласту європейської культури, її вплив на письменника засвідчує і влучне спостереження С. Єфремова, зроблене ще в синхронному аспекті: «Чимсь античним, супокоєм справжнього філософа віє од лірики Самійленка, елемент роздумливої іронії панує в них, і тільки як занадто вже дошкулить міщанство сучасного жит-

тя, гострий сарказм пройме його колючою сатирою, що посипана тією, мовляв, аттичною сіллю» [Єфремов 1995, с. 522].

Отже, у циклі В. Самійленка «Елегій» чітко окреслено естетичну програму письменника, чий художні тексти істотно сприяли становленню українського літературного модернізму. Розглянутий твір у цьому контексті вирізняється майстерним засвоєнням античних художніх традицій (художні прийоми, образи, плин філософської думки, строфіка) та їх поєднанням із модерною проблематикою (людська індивідуальність, місце митця в суспільстві, сутність творчості, проблема генія і посередності). Завдяки цьому письменник зумів продемонструвати значний потенціал канонічної строфи, що згодом було підтверджено творами І. Франка («Майові елегії», 1901) та Лесі Українки (елегійні тексти 1900 – 1901 рр.). Це свідчить про значущість творчості В. Самійленка в процесі оновлення та розвитку класичної елегії, а також про важливість подальшого дослідження цього питання як в українському, так і в європейському літературному контекстах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Багдановіч М.А. В. Самійленко Поўны збор твораў Мінск: Наука і тэхніка, 1993. Т. 2. С. 300–315.
2. Бондар М.П. Творчість Володимира Самійленка Самійленко В.І. Твори. К.: Дніпро, 1989. С. 5–46.
3. Єфремов С.О. Історія українського письменства К.: «Феміна», 1995. 688 с.
4. Зеров М.К. Володимир Самійленко і український гумор. Твори: В 2 т. Т. 2. К., 1990. С. 526–536.
5. Публій Овідій Назон. Любовні елегії; Мистецтво кохання; Скорботні елегії / перекл. з латини А.О. Содомора; передм. і комент. А.О. Содомори. К.: Основи, 1999. 299 с.
6. Рильський М.Т. Володимир Самійленко і його поезія. Самійленко В.І. Вибрані поезії / за ред. М.Т. Рильського. Київ–Харків: Українське державне видавництво, 1944. С. 5–19.
7. Самійленко В.І. Поетичні твори. Прозові твори. Драматичні твори. Переспіви та переклади. Статті та спогади. К.: Наукова думка, 1990. 608 с.
8. Соловей Е.С. Українська філософська лірика К.: Юніверс, 1999. 368 с.
9. Ткаченко О.Г. Українська класична елегія: монографія. Суми: Видавництво СумДУ, 2004. 256 с.
10. Турган О.Д. Рецепція античності в українській літературі (діахронічний аспект). Філологічні семінари. Київ, 2013. Вип. 16. С. 72 – 81.
11. Франко І.Я. *Semper tūo* Зібрання творів: У 50 т. Київ: Наукова думка, 1976. Т. 3. С. 99–182.
12. Франко І.Я. Володимир Самійленко. Проба характеристики. Зібрання творів: У 50 т. Київ: Наукова думка, 1982. Т. 37. С. 193–204.
13. Чернопиский М.Г. Володимир Самійленко Самійленко В. І. Поетичні твори. Прозові твори. Драматичні твори. Переспіви та переклади. Статті та спогади. К.: Наукова думка, 1990. С. 5–33.
14. Шевченко Т.Г. Кобзар. Вперше зі щоденником автора / упоряд. та комент. С.А. Гальченка; передм. І.М. Дзюби. Харків: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2012. 960 с.

REFERENCES

1. Bahdanovich M.A. (1993) V. Samiilenko [V. Samiylenko] [in:] *Powny sbor tvoraw [Complete set of works]*. Minsk: Nauka i tahnika. T. 2. S. 300–315. [in Russian].
2. Bondar M.P. (1989) Tvorchist Volodymyra Samiilenka [The works of Volodymyr Samiylenko]. [in:] *Samiilenko V.I. Tvory [Works]*. Kyiv: Dnipro. S. 5–46. [in Ukrainian].
3. Yefremov S.O. (1995) Istoriiia ukrainskoho pysmenstva [The History of Ukrainian Literature] K.: «Femina». 688 s. [in Ukrainian].
4. Zerov M.K. (1990) Volodymyr Samiilenko i ukrainskyi humor [Volodymyr Samiylenko and Ukrainian humour]. [in:] *Tvory: V 2 t. [Works: In 2 p.]*. T. 2. K. S. 526–536 [in Ukrainian].
5. Publius Ovidius Nazo (1999) Liubovni elehii; Mystetstvo kokhannia; Skorbotni elehii [Love Elegies; The Atr of Love; Mournful Elegies] / transl. A.O. Sodomora. K.: Osnovy. 299 s. [in Ukrainian].
6. Rylskyi M.T. (1944) Volodymyr Samiilenko i yoho poeziiia. [Volodymyr Samiylenko and His Poetry] [in:] *Samiilenko V.I. (1944) Vybrani poezii [Selected Poems]*. Kyiv–Kharkiv: Ukrainske derzhavne vydavnytstvo. S. 5–19 [in Ukrainian].

7. Samiilenko V.I. (1990) Poetychni tvory. Prozovi tvory. Dramatychni tvory. Perespivy ta pereklady. Statti ta spohady [Poems. Prose. Drama. Rehashes and Translations. Articles and Memoirs]. Kyiv: Naukova dumka. 608 s. [in Ukrainian].
8. Solovei E.S. (1999) Ukrainska filosofska liryka [Ukrainian Philosophic Poetry] K.: Yunivers. 368 s. [in Ukrainian].
9. Tkachenko O.H. (2004) Ukrainska klasychna elehii: monohrafiia. [Ukrainian Classical Elegy: monograph]. Sumy: Vydavnytstvo SumDU. 256 s. [in Ukrainian].
10. Turhan O.D. (2013) Retseptsiia antychnosti v ukrainskii literaturi (diakhronichnyi aspekt) [The Adoption of Antiquity in Ukrainian Literature (Diachronic Aspect)]. [in:] Filolohichni seminary [The Workshops on Philology]. Kyiv. Vyp. 16. S. 72–81. [in Ukrainian].
11. Franko I.Ya. (1976) Semper tiro [Semper tiro] [in:] Zibrannia tvoriv: U 50 t. [The Set of Works: in 50 s.] Kyiv: Naukova dumka. T. 3. S. 99–182. [in Ukrainian].
12. Franko I.Ya. (1982) Volodymyr Samiilenko. Proba kharakterystyky [Volodymyr Samiilenko. The Effort on Response]. [in:] Zibrannia tvoriv: U 50 t. [The Set of Works: in 50 s.] Kyiv: Naukova dumka. T. 37. S. 193–204. [in Ukrainian].
13. Chornopyskyi M.H. (1990) Volodymyr Samiilenko [Volodymyr Samiilenko]. [in:] Samiilenko V.I. (1990) Poetychni tvory. Prozovi tvory. Dramatychni tvory. Perespivy ta pereklady. Statti ta spohady [Poems. Prose. Drama. Rehashes and Translations. Articles and Memoirs]. Kyiv: Naukova dumka, S. 5–33. [in Ukrainian].
14. Shevchenko T.H. (2012) Kobzar. Vpershe zi shchodennykom avtora [Kobzar. The First Edition With Author's Diary]. Kharkiv: Knyzhkovyi klub «Klub simeinoho dozvillia». 960 s. [in Ukrainian].

THE POETRY CYCLE «ELEGIES» BY VOLODYMYR SAMIYLENKO: ON THE WAY FROM POPULISM TO LITERARY MODERNISM

Abstract. The article deals with the poetics of poetry cycle «*Elegies*» by Volodymyr Samiilenko (1864 – 1925). This work belongs to a crucial period of the author's aesthetic bases formation. Having entered the literary circles in 1884–1889, Volodymyr Samiilenko progressed from realistic methods («*The Sinner*», «*Our Sad Song*», «*Winter Dialog*», etc.) to the trends of literary modernism («*Elegies*», «*Two Planets*», «*Spring Songs*», etc.). The article aims to analyze the poetry cycle «*Elegies*» as a representative work of this dynamic stage of author's creative career and simultaneous artistic ideas development in the late 19th century. This includes investigation of generic features, examination of images and lyric plot, and tracing the connection with other poetic works by Volodymyr Samiilenko.

Poetry cycle «*Elegies*» consists of eight parts written in classic manner (using elegiac distich). To analyze its poetic peculiarities, we have divided the work into two segments. The first one includes parts I – VI represents the author's philosophical view on the humankind, whereas the second one (parts VII – VIII) is investigated as the author's aesthetic program. Volodymyr Samiilenko succeeded mixing traditions of classical literature and most relevant topics of his time. On the one hand, the analyzed poetry cycle enacts artistic methods of ancient writers such as Publius Ovidius Naso or Quintus Horatius Flaccus. On the other hand, it represents urgent problems of society and art (role of poet in society, the infertility of philistines' intellect, etc.).

In conclusion, the poetry cycle «*Elegies*» is a significant part of the author's heritage which has also influenced development of Ukrainian literary modernism. Being put in the context of Ivan Franko's and Lesia Ukrainka's works, this poetry cycle by Volodymyr Samiilenko had an impact on the further evolution of classical elegy in Ukrainian literature.

Keywords: Volodymyr Samiilenko, philosophical lyrics, classical elegy, the classical age, modernism, neoclassicism.

Стаття надійшла до редакції 25 жовтня 2019 р.

© Староста О., 2019 р.

Олександр Староста – аспірант кафедри української літератури Ужгородського національного університету, Ужгород, Україна; <https://orcid.org/0000-0002-4710-2982>

Oleksandr Starosta – Postgraduate student of the Ukrainian Literature Department, Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine; <https://orcid.org/0000-0002-4710-2982>